

Suzanne van Norden

Taal leren op eigen kracht

Suzanne van Norden

Vertellen over eigen ervaringen, iedereen kan het. Kijk maar naar de eerste de beste verjaardagsvisite of andere gezellige bijeenkomst. Zelfs peuters hebben al de behoefte om verslag te doen van wat ze gezien of gedaan hebben. Met die universele behoefte werkt Taalvorming. Centraal staat de ontwikkeling van het taalvermogen door de verwoording van ervaringen.

'Ik koop van die blaadjes bij de Dirk van de Broek, en die eet ik op,' vertelt Shule en kijkt mij vriendelijk aan.

We zitten naast elkaar in de kring, om ons heen is geroezemoes, alle kinderen praten in tweetallen over een snoepje of koekje dat ze laatst hebben gegeten. Ik vraag: 'Wat voor blaadjes?'

Shule begint uit te leggen: 'Ze hebben verschillende kleuren, en ze zijn ongeveer zo groot...' Ik vraag waar ze naar smaken. Dat vindt ze moeilijk te zeggen.

'Maar hoe voelt het dan in je mond?' vraag ik door.

Ik zie aan haar ogen dat ze in gedachten zo'n blaadje op haar tong legt.

'Je kunt het zo, een rolletje maken, en dan bijten,' zegt ze gebarend met haar handen.

'Oooh, zo oprollen bedoel je!' zeg ik, want ineens begin ik het voor me te zien.

'Ja en dan is het ineens weg!' besluit Shule haar uitleg.

'Het gaat smelten op je tong!' val ik haar bij.

Ze knikt instemmend.

'Ja, zo heet dat, smelten, als iets heel langzaam zacht wordt in je mond en dan is het weg,' leg ik nog uit.

We zijn allebei tevreden, Shule omdat ze mij iets duidelijk heeft kunnen maken, ik omdat ik het begrepen heb en haar en passant ook nog de woorden 'oprollen' en 'smelten' heb kunnen aanbieden.

Taalvorming is iets anders dan gezellig kletsen – ook al ziet het er vaak wel zo uit. Bij Taalvorming is het de bedoeling dat kinderen hun taalvermogen optimaal ontwikkelen. Dat gebeurt door te beginnen bij hun ervaringen, en vervolgens samen met hen te onderzoeken op welke manieren die onder woorden gebracht kunnen worden. Want dat kan altijd op verschillende manieren.

De basispraktijk van Taalvorming bestaat uit taalrondes en tekstbesprekingen. Dat betekent: praten in vertelkringen, teksten schrijven en bespreken, taaltekeningen maken en voorlezen. In dit artikel beschrijven we hoe dat gaat in de groepen 1 tot en met 4, en waar het goed voor is.

Praten is de basis van taalontwikkeling

Mondelinge taal is de basis van taalontwikkeling. Kinderen gaan eerst praten, en al doende leren ze woorden en ontwikkelen ze gevoel voor de regelmatigheden van taal. Lezen en schrijven kan zonder die basis niet geleerd worden. Praten is dan ook het belangrijkste taaldomein in kleutergroepen. Uit onderzoek is niettemin gebleken, dat kleuters op school vaak weinig praten. Dat moet veranderen. Leerkrachten kunnen kleuters (en oudere kinderen) meer uitdagen om te gaan praten, en daarmee hun taalontwikkeling stimuleren. Taalvorming biedt hiervoor productieve werkvormen. Terwijl de kinderen oefenen en experimenteren met taal, worden leerkrachten steeds beter in de begeleiding van dat proces.

Sommige kinderen vertellen veel en gemakkelijk. Het ene onderwerp lokt ook tot uitgebreider vertellen uit dan het andere. Maar vaak vinden kinderen het moeilijk om uit zichzelf uitgebreid, precies en beeldend te vertellen over wat ze hebben meegemaakt. Daarvoor zijn verschillende redenen. In het doorsnee onderwijs zijn kinderen vaak niet gewend dat ze de ruimte krijgen om naar woorden te zoeken, te redeneren en zinsbouw uit te proberen. Veel vaker stelt een leerkracht vragen waarop een enkel woord voldoende antwoord is. En het moet ook nog het juiste woord zijn! In de tweede plaats vertelt niemand gemakkelijk als er niet actief naar geluisterd wordt. Daarvoor wordt vaak weinig

tijd ingeruimd op school. En ten slotte voelen veel kinderen zich op taalgebied onzeker: ze kennen bijvoorbeeld weinig Nederlandse woorden, twijfelen daarover of zijn bang om fouten te maken.

Kinderen hebben dus hulp, aanmoediging en ruimte nodig. In de taalrondes bij Taalvorming proberen we dat op een voor elke groep haalbare manier te bieden.

Hoe gaat zo'n taalronde?

Een taalronde begint in de grote of kleinere kring. In een taalronde vertellen kinderen elkaar over ervaringen, en schrijven of tekenen daar ook over. In de onderbouw leren kinderen zo dat wat je vertelt, ook getekend en opgeschreven kan worden. Ze zetten de eerste stappen op weg naar geletterdheid.

Kleuters praten op school vaak weinig

Voor hogere groepen is het even belangrijk, dat schrijven direct gekoppeld wordt aan praten. Niet alleen wordt schrijven er voor elk kind gemakkelijker en leuker door. Het werkt ook andersom: teksten en tekeningen komen altijd terug in de groep, en vormen zo de basis voor nieuwe, betrokken, taalrijke gesprekken, waarin taalbeschouwing een vanzelfsprekende plek krijgt. Bij Taalvorming komen alle taaldomeinen geïntegreerd aan bod.

Een taalronde heeft een stapsgewijze opbouw:

- Kring maken
- Onderwerp introduceren
- Vertelronde
- (Tekening)lijstje maken
- Kiezen en tweetalgesprek
- Tekst schrijven (bij de kleuters; groep 3: tekening maken waar de leerkracht samen met het kind een tekst bijschrijft, de zogenoemde taaltekening)
- Voorleesronde.

Bij jongste kleuters is het soms beter om lijstjes en tweetalgesprekken over te slaan, en meteen na de vertelronde over te stappen op tekenen. De leerkracht voert daarna met elke kleuter (of een selectie van kinderen) een

bijschrijfgesprek. Daarin krijgt het kind de kans uitgebreid over een ervaring te vertellen, nog iets aan de tekening toe te voegen en samen met de leerkracht te bepalen wat er bij de tekening geschreven moet worden. Hoe vaker dit gebeurt, hoe duidelijker de relatie wordt tussen ervaring, tekening en bijgeschreven tekst. Vaak kunnen kleuters na een bijschrijfgesprek geheel zelfstandig hun taaltekening 'voorlezen' in de kring.

Wat leren kinderen

In een taalronde krijgen kinderen van elkaar voorbeelden van hoe je over een ervaring kunt vertellen, maar worden ze ook uitgedaagd door de begeleider om dat steeds preciezer te doen en vanuit verschillende invalshoeken. Terwijl de kinderen primair met de inhoud van hun verhaal bezig zijn, focust de leerkracht ook op taal. Zij vraagt hoe het nu precies zat met die hond die ze op straat tegenkwamen, met dat zusje dat haar yoghurt liet vallen, met de kleur van de lucht toen ze 's avonds in de auto naar huis reden. Doordat de begeleider doorvraagt, wordt het voorstellingsvermogen van de kinderen gestimuleerd, en zoeken ze actief naar de woorden die bij hun ervaring passen.

Tijdens een taalronde vinden ze die woorden in hun eigen woordenschat en in die van anderen. Ze krijgen op verschillende momenten in het proces de kans om hun ervaring te verwoorden en erover na te denken. Terwijl ze vertellen, luisteren, uitbeelden, nadenken, tekenen, schrijven, lezen en kijken, leren ze heel veel taal. Op eigen kracht, zou je kunnen zeggen. Omdat ze, gestimuleerd door de werkvormen en de leerkracht, voortdurend zelf kiezen, toepassen en reflecteren. Kinderen leren bij Taalvorming taal gebruiken en uitbouwen, ze leren over zichzelf en de wereld, en al doende leren ze ook nog over taal als verschijnsel.

De rol van de leerkracht

Anders dan bij de taallessen uit een methode, weet je bij Taalvorming van tevoren nooit precies wat er aan de orde zal komen of wat kinderen gaan leren. Dat wordt pas achteraf duidelijk. Het eerste waarover je als leerkracht dan ook moet beschikken is: *vertrouwen in het eigen taalleerproces van de kinderen.*

Suzanne van Norden

In de komende maanden volgen nog twee artikelen over Taalvorming in de onderbouw. Het eerstvolgende gaat over taaltekeningen met kleuters en groep 3, het laatste over Taalvorming in een groep 3 schakelklas. De Stichting Taalvorming (voorheen de Taal-drukwerkplaats) werkt al meer dan twintig jaar samen met leerkrachten aan verbetering van het taalonderwijs.

Kijk voor informatie op www.taalvorming.nl; het boek *Taal leren op eigen kracht* beschrijft de visie en werkwijze van Taalvorming (www.taalleren.vangorcum.nl).

anders merkt hij het niet eens,' zeg ik. Zo probeer ik het voorstellingsvermogen van de kinderen te prikkelen.

Dan stap ik over naar een ander niveau en vraag: 'Wie heeft wel eens een helikopter van de politie gezien?' Meerdere vingers vliegen omhoog. Ik laat kinderen vertellen over waar ze stonden toen ze die helikopter zagen en wat voor geluid hij maakte. Een meisje vertelt dat ze ergens buiten op een feest was waar een helikopter landde waar mensen uit kwamen die op een bus overstapten. De kinderen luisteren met grote interesse naar elkaar. Altijd en overal kan je met jonge kinderen praten over wat ze denken, wat ze zich voorstellen, wat ze ergens gezien, gehoord, geroken, gevoeld hebben. En altijd zijn ze nieuwsgierig naar jouw ervaringen en gedachten. Taalvorming werkt met dat gegeven. De werkwijze geeft leerkrachten instrumenten in handen om taalverwerving, dat wil zeggen: het vermogen van kinderen om op eigen kracht taal te leren, een plaats te geven in het taalprogramma. Het is een noodzakelijke aanvulling op instructieve taallessen.

Suzanne van Norden is medewerker van de Stichting Taalvorming te Amsterdam.

Kleuterleerkrachten zijn hier vaak beter in dan leerkrachten van hogere groepen, omdat ze meer gewend zijn kinderen te observeren als ze aan het spelen zijn. Ze weten uit ervaring dat leren niet uitsluitend afhankelijk is van les krijgen. In de hogere groepen leren leerkrachten bij Taalvorming steeds beter achteraf herkennen en benoemen aan welke taaldoelen ze gewerkt hebben.

Misschien wel even belangrijk bij Taalvorming is: heel goed naar kinderen luisteren. En vervolgens ingaan op wat ze vertellen, erop doorvragen en er hardop samen over nadenken. Kleuterleerkrachten die met Taalvorming werken, zijn vaak verrast hoeveel het oplevert als ze doorvragen naar de details van een ervaring: het maakt kinderen niet alleen actiever, maar het boort ook vaak taalvermogens aan waarvan ze niet eens wisten dat een kind die had. Andere belangrijke leerkrachtvaardigheden bij taalvorming zijn: goede vertelonderwerpen vinden, uitnodigende vragen stellen in de groep, inhoudelijk helpen bij tekenen en schrijven.

Tijd maken voor Taalvorming

Taalvorming kost tijd. De opbrengst is dat

waard: kinderen die actiever taal gebruiken en beter nadenken, leerkrachten die zich bewuster zijn van hoe ze taalontwikkeling kunnen stimuleren. De ervarings- en denkwereld van jonge kinderen is een rijke bron, waaruit je op allerlei momenten kunt putten. Dat geldt ook voor allochtone, heel jonge, taalzwakke of meertalige kinderen, evenals taalsterke kinderen.

In een groep 3 bekijken we samen een plaat uit een prentenboek. Het verhaal is nog niet voorgelezen. Ik vraag: 'Wat gebeurt hier?' Enkele kinderen wijzen op de tekening van een reusachtig konijn dat door een stad loopt en hoog boven de daken uitsteekt.

'Het is een reus!' zeggen ze.

Ik zeg: 'Hee kijk!' en wijs op een helikopter in de lucht.

'Hij wil het konijn vangen!' beweert een jongen.

Ik vraag: 'Maar hoe zou die helikopter dat konijn kunnen vangen?'

Nu komen er allerlei veronderstellingen. 'Een touw eromheen gooien?'

'Ja, maar dat touw breekt,' zegt een kind beslist. 'Schieten vanaf een dak.'

'Nou dan heb je wel een groot geweer nodig,